

Béres Károly

SZEREPEKEN TÚL

VASZILIJ BOGDANOV: *RICARDO REIS SZIBÉRIÁBAN (1944)*.
BOGDÁN LÁSZLÓ TOLMÁCSOLÁSÁBAN. SEPSISZENTGYÖRGY,
ARTPRINTER-TINTA, 2015.

Tudományosan az úgynevezett heteronimateremtés nem álnevekről szól, nem az a célja, hogy a szerző elbújjon más neve mögé, nem a csalásról szól, hanem arról, hogy teremtődik egy másik, a korábbival egyenrangú név. Teremtődik egy hely, ahol megszólalhat valaki más, és kimondhatja azt, amit a teremtője nem mondhat ki. Bogdán László Bogdanovja is ilyen heteronimia. Vaszilij Ivanovics Bogdanov tehát létező irodalmi figuraként lép be az irodalomba. Akárcsak a mostani, mintegy a fősodorból kilépő kötet címadó szereplője, Ricardo Reis is. Annál is inkább, mert már korábban is létezett: ő Fernando Pessoa egyik legnevesebb heteronimája, a portugál orvos Reis. Itt Bogdánnál mondhatni újra életre kel, ebben a kötetben alapítja meg azt a „költői kommunát” vagy „a líra falanszterét”, amelynek tagjai Bogdanovot felkeresik (szibériai száműzöttsége idején), és a „füzetébe” beírnak ők is. De hogy kik is ennek a kommunának a tagjai? A kolóniába nemcsak különböző fikcióból támadt szereplők tartoznak (más írók könyveiből), hanem valódiak is ott vannak, mint például Borges vagy Lovecraft.

Az 1895 és 1982 között „élő” Bogdanov sorsa a huszadik századi orosz értelmiségi sorsa: nagyhercegi családba születik, anyját, apját és testvérét a szovjet forradalom és az első világháború viszi el, ő maga Párizsban éli az emigránsok és az avantgárd művészeti mozgalmak képviselőinek életét. „A boguljubovói templom, / a kijevi nagykapu, / a szeretet, / amit csak itt[hon] érezni / ennyire intenzíven, / a szolidaritás, / a barátságok, / Anna szőke nevetése, / Bulgakov szégyenlős mosolya.” Végül feleségével–múzsájával, Lénával együtt hazatér „a szégyen szovjet éjjelébe”. A második világháború idejére a szibériai tajgába, nomád vogul törzs körébe űzik Bogdanovot, élete második felében újra szót kap, egy küldöttséggel Romániába és Jugosz-

láriába is eljut az Írószövetség vendégeként, öregségében pedig Amerikába is (unokája révén)...

Ennek a hosszú életútnak a szibériai szakaszára esik a *Ricardo Reis*-ciklus.

Kik is a szereplői és alkotói ennek a ciklusnak: elsősorban Pessoa, az ősi kútfő, aztán a hírhedt (épp Pessoa révén) Aleister Crowley okkultista, Borges és Lovecraft, valamint a Pessoa-alteregók. Az ő bejegyzéseik mellett a költő unokájától származó szerkesztői jegyzetek is olvashatók, egyszerre bonyolítva és kibogozva a szálakat.

A szálak bogozása azonban nem csupán a szereplőgárda, vagyis külső viszonyrendszer felrajzolásával történik. Fontosabb, hogy a szereplőgárda elsősorban nem a színes és gazdag viszonyrendszer deskriptív megformálását adja, hanem az igazi, belső alkotói világ megjelenítésével. A szereplők végül is a költői szubjektum „hangjai”, egy káprázatos magánmitológia hősei. Valamennyien lelki tulajdonságokat, emlékepeződotokat, hangulatjelenségeket jelenítenek meg. Ez részben történelmi előzmények következménye, jelesül egy diktatúrában (és itt nemcsak a szovjetre, hanem a Bogdánt érintő románaira is lehet gondolni) az alakmás nélkül sokkal nehezebb szabadon megszólalni. Az alakmás a szabadság lehetőségének képviselője. „Hogy van egy hasonmásom, / már régóta sejtettem. / Érdekelt volna, mire / mehetnénk együtt ketten. / Szovjet-Oroszországban, / ha van egy hasonmásod, / röhögve játszhatod ki / a kretén hatóságot.” Mindez ugyanakkor az alkotás funkcionális és episztemológiai vetületeivel is szorosan összefügg, hiszen ahhoz, hogy újat mondhas a világról, szükséged van új mondatokra, új nyelvre is: „Francia verseket írsz, / mert nem bízol az orosz költői nyelvben, / elsodorta egy múlt századi, beteges, / nyomasztóan kiürülő, lázas mélakór.”

Ebben a többnyelvűségben mutatkozik meg a kötet legfontosabb érdeke és értelme, az írói szándék tükrözése: az indirekt módján megtalálni az én direkt formáit, a legtökéletesebb nyelven kifejezni az individuum valóságát, ez az egyén létezésének alapvető igénye és ígérete.

A nyelv kérdéséhez kapcsolódik egy fontos észrevétel. Bogdanov orosz és Bogdán magyarja szervesen kapcsolódik egymáshoz, tulajdonképpen ugyanúgy, ahogy egy más nyelvből való tolmácsolás esetében is. Bogdán László a fordítást tolmácsolásként értelmezi, tehát azt játssza el, amikor az idegen szöveget megfelelő módon átültetik új környezetébe. „Az órák össze-vissza vernek”, „torz szibarita vázak”, „hiányod harminc év után is átjár”, magyar toposzok jól keverednek az orosz hangulatokkal: „néha felvilan a távolban / egy-egy fehér vitorla”. A kötetbeli humor is részben ehhez

a nyelvi játékhoz (a fordítás-epizódhoz) kapcsolódik, amikor is egy-egy mai ízű hanghordozás, szó („bolsi”) vagy korabeli vicc (aranyhal) bukkan elő.

Ugyancsak érdemes megfigyelni a verstant mint humorforrást, ugyanis nemcsak a szándékoltan elrontott versek kapnak ebben szerepet, hanem a különféle verstani megoldások tematikai kapcsolódásai is (remény és verslábak, szerelem és ölelkező rímek).

Bogdanov–Bogdán egy évek óta tartó költői projekt segítségével azonban mindenekelőtt a ma élőkről szól a ma élőknak, kötetével tükröt tart ma élő emberek, mai problémák, mai életérzések elé. Ez a szándék teszi Bogdanovot legerőteljesebb és leghitelesebb módon létező figurává.